

NARODNI SVET

KOROŠKIH SLOVENCEV

Stališče k 6. poročilu Dežele Koroške k položaju slovenske narodne skupnosti 2023

05.06.2023 je bilo objavljeno 6. poročilo Koroške deželne vlade o položaju slovenske narodne skupnosti na Koroškem. Kot že pri vseh doslejšnjih stališčih, je tudi tokrat treba izpostaviti, da gre za pomemben pregled pravne in dejanske situacije narodne skupnosti, ki naj prispeva k vrednotenju izboljšav, boljšemu razumevanju danih problemov, vzbujanju razumevanja za potrebe narodne skupnosti in h kritični razpravi o potrebnih ali tudi samo zaželenih ukrepih.

Ravno zaradi tega pa je obžalovanja vredno, da poročilo v javnosti najde le malo pozornosti. V medialni javnosti se domala sploh ne pojavlja. Toda tudi v politični diskusiji poročilo ne najde tiste pozornosti, ki bi bila potrebna. Pravna obveznost, kako je treba ravnati z letnimi poročili, se seveda upošteva. Vsebinske obravnave pa dejansko ni, zlasti ni nobene vsebinske diskusije o stališčih k poročilu, ja niti ne o poročilu samem.

V uvodu k poročilu se sicer omenja, da je bilo upoštevano tudi stališče Društva koroških slovenskih pravnikov. Toda, če moramo ugotoviti, da niso navedena niti poročila komiteja za izvajanje okvirne konvencije, kaj šele da bi bila ta priporočila izvedena, potem seveda ne preseneča, da isto usodo delijo tudi stališča slovenskih zastopniških organizacij in tudi Društva koroških slovenskih pravnikov.

Vsebinsko soočenje s pravnimi okviri in dejanskim stanjem slovenske narodne skupnosti je potrebno, če se priznavamo k temu, da jo želimo ohraniti. Pri tem so poročila kot predmetno in tudi stališča kot predmetno dragocena osnova. Vendar ti spisi ne morejo nadomestiti dejanske diskusije. Želeti je torej, da se, dostopno tudi za javnost, govori o vsebini tako poročila kot tudi stališča. Le če bo položaj narodne skupnosti predmet javnega interesa, bo namreč možno sprejemati in tudi izvajati potrebne ukrepe za zagotovitev njenega obstoja in razvoja.

2. K izvrševanju mednarodnega in nacionalnega prava narodnih skupnosti

2.1. Mednarodna zaščita narodne skupnosti

Že kmalu po objavi poročila deželne vlade je delegacija Evropskega sveta dne 08.06.2023 obravnavala tudi poročilo pregleda delegacije Sveta Evrope k 5. državnemu poročilu Avstrije k Okvirni konvenciji. Kot v poročilu navedeno, so predhodno bili pogovori tako z zastopniki Dežele, kot tudi z zastopniki narodne skupnosti. Že kmalu bodo objavljena priporočila k 5. avstrijskemu državnemu poročilu.

V poročilu deželne vlade pa je samo navedeno, da so tozadevno »obravnavali odprta vprašanja«. Ni omenjeno, da Avstrija ni izvedla niti priporočila k 4. državnemu poročilu Avstrije. Zato bi seveda bilo zanimivo, če bi v sedanjem poročilu o položaju slovenske narodne skupnosti našli informacijo o tem, kako so se glede tega zagovarjali zastopniki Dežele in Zveze napram zastopnikom Sveta Evrope glede avstrijskega zamujanja pri implementaciji priporočil. Zato je na tem mestu tudi smiselno še enkrat ponoviti priporočila komiteja k 4. državnemu poročilu:

»Priporočila za takojšnjo izvedbo:

- *Vstopiti v vseobsegajoči proces modernizacije prava narodnih skupnosti, da se zagotovi dosledno izvajanje Okvirne konvencije za vse osebe, ki pripadajo manjšinam, na osnovi individualne pravne zaščite in po potrebi tudi na ravni vsakega člana posebej;*
- *Z zagotovitvijo učinkovitega dostopa do pravnih pripomočkov za izpodbijanje zavračanja manjšinkah pravic, vključno z jezikovnimi pravicami, sistematično zagotoviti popolno in dejansko enakost vseh pripadnikov narodne skupnosti pred zakonom;*
- *Določiti prednost reformi narodnostnih sosvetov, da bo zagotovljeno, da so ustrezna ureditev, s katero pripadniki narodnih skupnosti lahko učinkovito sodelujejo v vseh relevantnih postopkih odločanja o priznavanju kulturnih podpor.«*

Čeprav je predvideno v vladnem programu, ni prišlo do modernizacije prava narodne skupnosti, prav tako slej ko prej ni nobenih učinkovitih pravnih sredstev proti nepriznavanju manjšinskih pravic, na primer na področju uradnega jezika ali topografije, ker so ustrezna določila v ustavnem rangi in zato neizpodbojna; prav tako ni bilo reforme narodnostnih sosvetov.

Razen tega je k evropskim manjšinskim konvencijam, torej tako k Okvirni konvenciji kot tudi k Listini treba opozoriti, da so se zastopniki slovenske narodne skupnosti v raznih postopkih večkrat sklicevali na ta določila. V odločitvah avstrijskih organov v raznih manjšinskopravnih postopkih pa se doslej, v kolikor je možno pregledati, sodišča ali upravni organi Republike Avstrije niti enkrat niso sklicevali na določila Evropskih konvencij. Tukaj je treba nujno graditi zavest, da gre za veljavno in za Republiko Avstrijo zavezujoče pravne norme. Od izobraževalnega področja preko uradnega jezika do topografije je namreč treba ugotoviti, da se dogajajo kršitve evropskih konvencij. Ker le te ne vzpostavljajo individualnih pravic in slovenski narodni skupnosti ni omogočena nobena kolektivna pritožbena pravica, pa ima samo malo možnosti, opozarjati na te kršitve veljavnega prava.

Pars pro toto naj opozorimo samo na to, da okvirna konvencija med drugim zagotavlja »zaščito teritorija«. Če si ogledamo razvoj ureditve uradnega jezika in ureditve dvojezične topografije na Koroškem, je prišlo do grobih kršitev »zaščite teritorija« in je veljavnostno območje 3. odstavka 7. člena Avstrijske državne pogodbe, ki ga je večkrat potrdilo tudi Ustavno sodišče, bilo okrnjeno – to v času, ko je Okvirna konvencija že veljala. Zato ni nepomembno, da je v poročilu med določili mednarodnega prava manjšinske zaščite omenjen tudi 27. člen Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah. To določilo namreč predvideva tudi individualne pravice in aktualno potekajo prizadevanja, da bi na tej osnovi vložili pritožbo zoper Republiko Avstrijo zaradi manjkajoče izvedbe določil manjšinske zaščite na Koroškem. Pomembna osnova za to pritožbo bi lahko bilo prav pričujoče poročilo in stališče k njemu.

V poročilu je omenjeno, da sta bili dve koroški posebnosti sprejeti v seznam nestvarne kulturne dediščine UNESCO, namreč slovenska ledinska in hišna imena ter ziljska noša. Žal niso omenjena ravno prizadevanja na področju ohranjanja slovenskih ledinskih in hišnih imen. Glede tega je bil namreč ravno v obdobju poročanja sestavljen in objavljen popoln seznam slovenskih ledinskih imen za občino Sele, bil je objavljen tudi ustrezen zemljevid. To so dejavnosti neprecenljive vrednosti, ki bi jih bilo potrebno omeniti. To dejavnost bo Inštitut Urban Jarnik, skupaj s krajevnim prebivalstvom in drugimi institucijami, nadaljeval tudi za druge občine.

2.2. Zvezno- in deželnopravne osnove

V zadnjem stališču k 5. Poročilu koroške Deželne vlade o položaju slovenske narodne skupnosti smo kritizirali, da temeljno določilo manjšinske zaščite koroških Slovencev, namreč člen 7 ADP, med ustavno-pravnimi podlagami manjšinske zaščite niti ni bil omenjen in se je v celotnem

poročilu omenil samo obrobno. Pohvale vredno je, da je to bilo popravljeno in sedanje poročilo zaobjema relativno popoln seznam pravnih podlag manjšinske zaščite, vključno s členom 7 ADP in tudi vključno z 19. členom Temeljnega državnega zakona.

Ni pa navedeno, do kakšen mere so ta določila uresničena, kar pa bi vendarle bilo potrebno.

Presegalo bi okvir tega stališča, če bi hoteli podati analizo k vsakemu posameznemu od navedenih določil. Zato naj, pars pro toto, k vsakemu posameznemu zakonu dodamo le kratko pripombo, ki pa pojasnjuje, da so največji problemi prav v uveljavitvi veljavnega prava, manjkajočih možnosti pravne zaščite in pomanjkanju zavesti o protipravnosti obstoječega stanja.

K posameznim določilom:

Člen 19 Temeljnega državnega zakona (TDZ):

Poudariti in podčrtati je treba, da poročilo izrecno kot prvo med določili, ki jih je treba omeniti, navaja 19. člen Temeljnega državnega zakona. Čisto pravilno je, če se opozarja, da 19. člen TDZ predvideva daljnosežnejša določila kot vsi ostali, kasneje sprejeti zakoni o manjšinski zaščiti. Ravno zato pa bi bilo potrebo se ukvarjati z vprašanjem, do kolikšne mere je danes uresničen 19. člen TDZ. Glede bistvenih elementov to namreč ni. 19. člen TZD govori o enakopravnosti »v deželi običajnih jezikov«, pri čemer je slovenščina v času nastajanja 19. člena TDZ leta 1867 na vsak način bila v deželi običajen jezik, saj je bila materinščina najmanj 1/3 koroškega prebivalstva. V luči tega določila se namreč zdi več kot čudno, da ni bilo možno v 5. členu Koroške deželne ustave, ki se v nadaljevanju prav tako obravnava, zapisati, da je slovenščina drugi deželni jezik, kar povsem jasno sledi iz 19. člena TDZ. V kolikor koroška politika glede tega vedno spet trdi, da za takšno določilo nima zveznopravne osnove – 19.člen TDZ je prav ta zveznopravna osnova, katere bi se moral koroški zakonodajalec samo poslužiti.

Členi 66 do 68 Državne pogodbe iz St. Germaina:

Če obravnavamo ta določila, je treba poudariti, da so bila sklenjena, ko še ni bilo jasno, ali bo plebiscitno območje plebiscita z dne 10.10.1920 ostalo pri Avstriji ali ne. Določilo je treba torej brati tako, da naj bi na vsak način zagotovilo manjšinsko zaščito za tista območja, ki niso bila del kasnejšega plebiscitnega območja, v glavnem so to dvojezične občine na Zilji. Ker je po plebiscitu celotno dvojezično ozemlje ostalo pri Koroški, je treba določila na vsak način interpretirati

ekstenzivno in ne restriktivno. Bila so sklenjena v času, ko je bila dana možnost, da bi ostal pri Avstriji samo zelo majhen del slovenske narodne skupnosti. Kljub temu je govora o območjih, kjer živi pretežen delež narodne skupnosti – takšna območja bi morala obstajati torej tudi tedaj, če bi se plebiscit končal proti Avstriji. Iz tega sledi, da se člani 66 do 68 Državne pogodbe iz St. Germaina lahko uporabljajo tudi že za relativno majhne populacije manjšinskega prebivalstva.

To mora imeti posledice zlasti za vprašanje financiranja na kulturnem in izobraževalnem področju. Od teh sredstev je treba zagotoviti manjšini sorazmeren delež. Ali se to na področju predšolske vzgoje in pospeševanja slovenske kulturne dejavnosti dogaja v zadostni meri, bi bilo potrebno preveriti.

Člen 7 ADP:

Po tem, ko je v prejšnjem poročilu Člen 7 ADP bil na v skrb vzbujajoči način izpuščen, je sedaj zopet omenjen, kar je potrebno poudariti. Manjka pa vsako kritično soočenje s tem, da člen 7 ADP dejansko ni uresničen niti v eni točki – z izjemo dejstva, da je bila ustanovljena Slovenska gimnazija v Celovcu. Kot primer naj bo naveden 3. odstavek Člena 7. Veljavnostno območje glede slovenščine kot uradni jezik in glede dvojezične topografije je bilo bistveno okrnjeno z ustavnimi določili Zakona o narodnih skupinah, 3. odst. Člena 7 ADP pa se ravno zaradi sprejetja teh določil v ustavnem rangi ne more več uporabljati. To je že večkrat potrdilo ustavno sodišče. Narodni skupini je torej v tej točki kratko malo bila odvzeta vsaka možnost, se poslužiti pravne poti, kar je v pravni državi nedopustno. Tudi če se je to zgodilo v soglasju s takratnimi zastopniki narodne skupnosti v t.-i. »memorandumu«, ne more biti tako, da se vsaj na področju uradnega jezika s sprejetjem ustavnega zakona odpravijo individualne pravice. To nasprotuje vsem, tudi v poročilu navedenim evropskim konvencijam manjšinske zaščite. Ne morejo v obliki društev organizirani zastopniki narodne skupnosti odpraviti ustavno-pravno zajamčene pravice posameznikov, kar pa se je na primeru uradnega jezika za Dobro vas in Škocjan, uradnega jezika v vseh neteritorialnih samoupravnih enotah in glede dvojezičnega sodstva zgodilo, da o dvojezični topografiji niti ne govorimo.

Zakon o narodnih skupinah:

Obstoječi Zakon o narodnih skupinah je v svojih temeljih iz leta 1976, ko je narodnostni konflikt bil na višku. Po »kompromisu o krajevnih tablah« 2011 je bilo obljubljen, da bo ta zakon »brž« obnovljen. Reforma Zakona o narodnih skupinah je tudi del vladnega programa aktualne zvezne

vlade. Kljub temu se do danes ni zgodilo nič. Najhujša negativna točka Zakona o narodnih skupinah iz leta 2011 je ustavni rang določenih določil, ki povzroča, da jih ni možno preveriti po pravni poti in ki narodni skupnosti na tem področju jemlje vsako možnost pravne zaščite. Nadaljnja določila, npr. v zvezi s sosveti, so se izkazala kot pravno nepreverljiva.

Državni cilj v 2. odstavku 8. člena Zveznega ustavnega zakona:

Na ta državni cilj se je narodna skupnost pogosto sklicevala, uveljavil pa se ni v niti enem primeru, ravno zaradi tega, ker gre samo za »cilj«. Bilo je upanje, da se bodo državni organi vsaj usmerjali po tem cilju, vendar tega ne delajo – glej primeri uradni jezik, topografija, sodstvo, izobraževanje in še mnogo več.

Deželni cilj, 5. člen Koroškega deželnega ustavnega zakona:

»Deželni cilj«, ki posnema državni cilj v Zveznem ustavnem zakonu tudi v Koroški deželni ustavi, je po vsebini celo šibkejši od formulacije v Zveznem ustavnem zakonu. Razen funkcije, da se deželna politika v nedeljskih govorih rada sklicuje na to določilo, v praksi nima nikakršnega pomena. Diskusijo o tem, da bi slovenščino dejansko uveljavili kot drugi deželni jezik, se trdovratno zavrača.

3. Manjšinsko-šolski zakon:

To določilo je iz leta 1958 in se točno tako tudi bere. Slovenščina je še vedno edini jezik, ki se ga proti volji staršev ne sme poučevati - zaradi določila v ustavnem rang. Danes se kaj takega lahko imenuje samo še rasizem. Modernizacijo manjšinsko-šolskega zakona že leta dolgo soglasno zahtevajo vse zastopniške in strokovne organizacije, kljub temu o tem ni niti diskusije. Dejansko pride celo do poslabšanj.

Zakon o otroških vrtcih:

V poročilu se navaja, da so nova določila k izobraževanju v otroški starosti napredek, ker je v njih prvič omenjeno, da obstajajo tudi dvojezični otroški vrtci. Dejansko ta pohvala ni upravičena. Spet enkrat ni bila uvedena pravica do dvojezične vzgoje v otroških vrtcih, spet enkrat niso bila sklenjena nobena konkretna določila vsebinske narave. Edino, kar se je zgodilo, je prilagoditev finančne narave, da je bilo pojasnjeno, da se smejo zvezna sredstva uporabljati

tudi za dvojezične otroške vrtce in da mora v tem primeru dvojezični vrtec dejansko tudi delovati kot dvojezični vrtec. Obvezno pa to ni, prav tako, kot rečeno, ni nobene pravice do tega. Spet enkrat torej gre samo za določila, kaj se ob dobri volji vseh udeležencev lahko naredi za narodno skupnost. Zaščiten pa narodna skupnost s takšnimi določili nikakor ni, prav tako s tem ni rešen noben problem.

Naštevaje vseh določil manjšinske zaščite, ki je vsekakor pozitivno, katere popolnost pa bi bilo potrebno še preveriti, omembe vredna je npr. Slovenska glasbena šola, tj. pokaže predvsem eno: od določil višjega ranga ni uresničeno niti eno samo določilo, resnega dialoga o uresničevanju teh pravic ni, možnosti za uveljavitev pravic so bile manjšini vzete, ali s tem, da so zaradi nasprotujočih določil v ustavnem rangu postale neizvedljive, bodisi s tem, da manjšini ne priznavajo kolektivnih pritožbenih pravic.

4.) Uradni jezik

Glede uradnega jezika se v primerjavi s stališči k prejšnjim poročilom ni spremenilo nič oz. je v tendenci prišlo celo do poslabšanj. Torej opozarjamo najprej na stališča k prejšnjim poročilom.

Na občinski ravni je slovenščina še vedno dopuščena samo v 14 od 36 dvojezičnih občin, v 2 nadaljnjih samo deloma. Delna dopustitev v teh dveh občinah (Dobrla vas in Škocjan) nasprotuje pravici do enakosti, državljani EU imajo v teh občinah pravico uporabljati slovenščino, občani, ki stanujejo v napačnih vaseh, pa ne. Tudi 12 let po uvedbi te absurdne ureditve ni niti iniciative, da bi jo spremenili. Zakaj v času digitalizacije večina dvojezičnih občin naj ne bi imela možnosti uporabljati slovenščino kot uradni jezik, ni razumljivo.

3. odst. 13. člena Zakona o narodnih skupinah daje možnost dopustiti slovenščino kot uradni jezik tudi tam, kjer to v Zakonu o narodnih skupinah ni izrecno predvideno. Kljub baje tako zelo izboljššanem vzdušju v deželi, se doslej niti ena (!) občina in niti en (!) urad ni poslužil te možnosti. Gre za mrtvo pravo in samo za olepšanje dejstva, da v večini občin dvojezičnega ozemlja 3. odst. 7. člena ADP glede uradnega jezika ni uresničen.

Dejansko se dogajajo celo poslabšanja. V nekaterih postopkih v občini Pliberk, pir čemer je treba poudariti, da ta občina velja kot ena od »vzorčnih« občin glede dvojezičnosti«, so občani v postopkih o namembnosti prostora in sledečih gradbenih postopkih predlagali, naj se objave

izvedejo tudi v slovenščini. Občina je pridobila pravno mnenje Koroške deželne vlade, to pa se glasi, da bi to bilo dopustno, ni pa nujno predpisano. Občina tega v nadaljevanju ni storila. Slovenščina kot uradni jezik očitno velja samo, če ni pretežno.

V postopku v občini Bistrica pri Pliberku glede trebljenja je bilo predlagano, naj se postopek vodi v slovenščini. Zaradi tega se je postopek zavlekel za več mesecev. Predlagatelj za trebljenje je očitno izvedel, da so drugi predlagali, naj se postopke vodi v slovenščini in se je pri njih pritoževal, češ da so oni krivi, da svojega projekta ne more izvesti kot je bilo načrtovano. Prihaja torej do nedopustnega izvajanja pritiska na osebe, ki se samo poslužujejo njihove pravice, zahtevati uporabo slovenščine v postopkih.

Še vedno ni nobenih iniciativ za obvezno prednostno upoštevanje dvojezičnih kandidatov pri zasedbi pozicij v občinah. Dokler ni zagotovljeno, da je v vsakem občinskem uradu oseba, ki obvlada slovenščino ustno in pisno, bo možnost do uporabljanja slovenščine kot uradni jezik ostala mrtvo pravo. Tozadevno bi torej bilo potrebno razmisliti o prilagoditvi Občinskega reda oz. Zakona o občinskih uslužbencih.

V vseh stališčih k poročilom Deželne vlade je bilo zahtevano, da je treba ojačiti biro za narodno skupnost oz. tam nastavljeno prevajalsko službo. To se doslej ni zgodilo. Zaradi tega je slej ko prej tako, da postopki pred Deželnim upravnim sodiščem oz. na splošno postopki, v katerih je potrebno prevajati, potekajo bistveno bolj počasi in so s tem neatraktivni. Kratko malo ne zadostuje, če je za prevajanje zaposlena ena sama oseba. Da bi zagotovili časovno in potrebam ustrezno upravno dejavnost tudi v slovenščini, bi morali prevajalsko službo takoj ojačiti verjetno za najmanj petkrat. Kljub temu pa ni opaziti nikakršnih prizadevanj za iskanje ustreznih kadrov.

Področje glede sodstva sicer ni v deželni pristojnosti. Kljub temu je dežela v preteklem letu masivno vplivala na to, da ni prišlo do reforme dvojezičnega sodstva, čeprav bi bila njuno potrebna. Deželni zbor je soglasno sklenil, da se izreče za obstoj treh obstoječih dvojezičnih okrajnih sodišč. Proti temu iz vidika narodne skupnostih seveda ni nobenih ugovorov, čeprav je iz pravnega vidika treba omeniti, da je funkcionalnost treh obstoječih dvojezičnih sodišč medtem postala vprašljiva, eno, namreč Okrajno sodišče v Železni Kapli, je dejansko samo še »potujoče sodišče«, kjer enkrat tedensko celotna posadka Okrajnega sodišča Pliberk pride v

Železno Kaplo, da tam uredi, kar je potrebno. Vprašanje je, ali si smemo tako predstavljati delujoče okrajno sodišče.

Dežela Koroška oz. vse v deželnem zboru zastopane stranke pa doslej niso dale nobenega stališča k vprašanju potrebne teritorialne razširitve veljavnostnega območja dvojezičnega sodstva. Obstoječa tri dvojezična sodišča so namreč pristojna samo za 11 od 36 dvojezičnih občin, za manj kot 1/3 dvojezičnega ozemlja. Pravosodno ministrstvo je izdelalo predloge za novo ureditev, ki bi ustrezala Členu 7 ADP. Udejanjenje teh predlogov so po eni strani preprečili klepetachi, po drugi strani pa odpor Koroške deželne vlade. Imamo situacijo, da se bo moral na obstoječih dvojezičnih sodiščih v doglednem času upokojiti še zadnji sodnik, ki obvlada slovenščino. Potem bomo imeli dvojezično sodstvo na Koroškem samo še na papirju. Za to je odgovorna Dežela Koroška, ki je preprečila s strani pravosodnega ministrstva načrtovano reformo. Dežela Koroška je torej pozvana, da se hitro izjasni, da podpira razširitev dvojezičnega sodstva na okrajna sodišča Celovec, Beljak in Velikovec ter deželno sodišče Celovec, tako da se potem lahko z ureditvami o nadomeščanju in z načrtovani kompetenčnimi centri pri večjih sodiščih zagotovi funkcionalnost dvojezičnega sodstva. Če se ne zgodi niti to, bo Dežela Koroška tista, ki je odgovorna, da dvojezičnega sodstva na Koroškem dejansko že v kratkem ne bo več in bo Avstrija čisto očitno kršila svoje mednarodno-pravne obveznosti. K temu smemo opozoriti tudi na jasna opozorila Sveta Evrope v državnih poročilih k Okvirni konvenciji. Ker je s strani pravosodnega ministrstva očitno dana pripravljenost za reformo, ima odgovornost za doslejšnjo neizvajanje izključno dežela Koroška.

V zvezi s tem je treba omeniti tudi primer Kokelj (2 E 24/23 a Višjega deželnega sodišča Gradec). Državljan Republike Slovenije je v postopku pred Deželnim sodiščem Celovec predlagal vodenje postopka v slovenskem jeziku, kar mu je Deželno sodišče Celovec povsem pravilno in v skladu z določili Skupnosti (primer Bickel & Franz) dovolilo. Ko pa je bilo treba plačati stroške tolmačenja, je revizor na Višje deželno sodišče v Gradcu vložil rekurz, z utemeljitvijo, da stranka kot slovenski državljan in torej nepripadnik manjšine, nima pravice zahtevati, da se postopek vodi v slovenskem jeziku. Žalostno je, da je revizor na Višjem deželnem sodišču v Gradcu, ne da bi preučil ustrezno pravosodje Skupnosti, vložil takšna pravna sredstva. Razveseljivo pa je, da je Višje deželno sodišče v Gradcu rekurz zavrnilo s povsem jasno in nedvoumno utemeljitvijo. S

tem pa je jasno, da je pred Deželnim sodiščem Celovec državljanom EU iz Ljubljane trenutno glede možnosti uporabljanja slovenščine dovoljeno več kot koroškim Slovencem iz Celovca, Bilčovsa ali katere koli druge od ostalih 25 občin dvojezičnega območja zunaj okoliša treh obstoječih dvojezičnih sodišč. To je očiten primer diskriminacije domačinov. Dežela Koroška je pozivana, da končno odpravi to diskriminacijo lastnih deželanov in slovenskim rojakom doma omogoči uporabo slovenskega jezika na sodišču na enak način kot državljani EU, ki vodijo postopke na Koroškem.

5.) Topografija

Glede dvojezične topografije se od predhodnega poročila in stališča o njem ni nič spremenilo, tako da se sklicujemo na te dokumente .

V poročilu deželne vlade je navedeno, da so v občini Šentjakob v Rožu medtem vsi kraji označeni dvojezično. To trditev je treba omejiti. Sklenili so, da morajo biti vse krajevne table dvojezične, to se je do neke mere tudi izvedlo. Toda doslej še ni bil postavljen niti en dvojezičen kažipot. To pomeni, da je večina vseh tabel v Šentjakobu v Rožu še vedno enojezičnih- nemških. To je omembe vredno zato, ker so s tem ti kažipoti pravzaprav celo protipravni. S sklepom občinskega sveta, da naj dobijo vsi kraji v občini Šentjakobu v Rožu dvojezična imena, jih je namreč sedaj treba uradno označevati dvojezično- in ne le izjemoma, kot to velja za, v prilogi A k Zakonu o narodnih skupinah navedene kraje. Zanimivo je, da tudi občinski nadzor Dežele Koroške na to protipravno stanje občino Šentjakob v Rožu sedaj že dve leti ni opozorilo. Pri tem je treba omeniti, da so prizadeti tudi kažipoti na avtocesti, za katere je pristojna Zveza. Nadalje je v tem kontekstu treba omeniti vprašanje, zakaj je na avtocesti kažipot v Zavrh (Bärental), ki je vasica v občini Bistrica v Rožu s trenutno 2 prebivalcema. Prav tako ni razvidno, da bi ta kraj morda imel zgodovinski pomen, primerljivega z Jueno, Teurnio, Gospo Sveto ipd.

3. odst. Člena 7 ADP določa, da morajo biti na območjih s slovenskim ali mešanim prebivalstvom dvojezični topografski napisi. Države podpisnice pogodbe so imele, kar se tiče pravnih temeljev za določitev teritorialnega obsega dvojezičnega območja, na razpolago le Uredbo Začasne koroške deželne vlade z dne 31. oktobra 1945, s katero je bilo določeno manjšinskošolsko območje. Treba je torej izhajati iz tega, da so države pogodbenice z izrazom »upravni in sodni

okraji s slovenskim ali mešanim prebivalstvom« mislile prav na to območje, ki je bilo v Uredbi o dvojezičnem šolstvu z dne 31. oktobra 1945 točno opredeljeno z naštetjem vseh občin. Na tem območju je – po današnjem stanju, 834 krajev, pri čemer v številu niso zajeta naselja, ki ležijo v več občinah, in tudi naselja, ki so nastala kasneje in nimajo slovenskega imena.

V prilogi k Zakonu o narodnih skupinah je, kot rezultat »kompromisa o krajevnih tablah 2011« navedenih 163 dvojezičnih krajev. Medtem so, kot piše v poročilu, posamezne občine sklenile nekatere dodatne dvojezične napise. Trenutno število krajev z dvojezičnimi napisi znaša 183.

To je manj kot ena četrtnina tega, kar bi bilo treba izvesti. Tudi po – restriktivni– judikaturi Ustavnega sodišča je to manj kot polovica tistega, kar bi ustrezalo pravosodju Ustavnega sodišča. V tem kontekstu so bila pričakovanja, da bo Dežela Koroška v kontekstu s 50. obletnico »Ortstafelsturmak« izvedla ukrepe k spravi. Tako tudi od tistih 205 krajev, ki so leta 1972 bili načrtovani za dvojezične napise, še danes 73 od njih nima dvojezičnih krajevnih tabel. Poleg tega se je koroški deželni glavar ob 80. obletnici izгона koroških Slovencev leta 1942 opravičil pri narodni skupnosti. Veliko je bilo Slovencev, ki so bili izseljeni iz krajev, ki imajo danes manj kot 31 prebivalcev in zato niso bili upoštevani v »kompromisu o krajevnih tablah« iz leta 2011, baje zaradi varstva podatkov. Ko so bili leta 1942 izseljeni koroški Slovenci, so točno vedeli, kje naj iščejo Slovence, brez zaščite podatkov. Pri izvajanju manjšinskih pravic pa danes gledajo na to, kako veliko je neko naselje in kraji z manj kot 31 prebivalci ne dobijo dvojezičnega krajevne table, na primer Moste v občini Šmohor. V občini Hodiše danes ni niti enega dvojezične krajevnega napisa, leta 1972 jih je bilo predvidenih še devet (9), leta 1942 pa so bile iz te občine izseljene številne družine. Opravičilo Dežele Koroške in deželnega glavarja ni verodostojno, dokler niso v vseh krajih, iz katerih so bile leta 1942 izseljene slovenske družine, dvojezični napisi. Skrb vzbujajoče je, da je treba ugotoviti, da lepim besedam predstavnikov Dežele Koroške v zadnjih letih pravzaprav niso sledila nikakršna dejanja – najbolj jasno je to razvidno na področju dvojezične topografije. Nedeljski govori minejo, znaki pa ostanejo. Pripravljenost za nedeljske govore je dana, za znake pa ne. Če celo ob 50. obletnici »Ortstafelsturmak« ni bilo mogoče postaviti niti ene dodatne dvojezične table, lahko to samo razumemo kot popolno pomanjkanje empatije Dežele Koroške napram slovenski narodni skupnosti.

6.) Izobraževanje

a. Vrtci in predšolska vzgoja

Za področje dvojezičnih otroških vrtec še vedno ni zakona, primerljivega Manjšinskošolskemu zakonu, prav tako ni niti določil o izobraževanju, kvalifikaciji in priznanju kvalifikacij elementarnih pedagoginj. Ker je področje predšolske vzgoje medtem čisto jasno postalo del "elementarnega šolstva" in je deloma bila uvedena celo obveznost obiskovanja predšolskih ustanov in ker obstaja tesna povezava med predšolskimi ustanovami in začetkom šolske poti, je to vsekakor protiustavno stanje, ki nasprotuje pravici do dvojezičnega osnovnošolskega pouka v smislu 2. odst. 7. Člena ADP.

To ni nova ugotovitev, temveč je politiko znana že leta. Zato je zelo presenetljivo, da tudi v novem koroškem Zakonu o izobraževanju in oskrbovanju otrok ta pomanjkljivost ni bila odpravljena. Poročilo omenja, da imajo tako privatni kot tudi javnopravni nosilci možnost prostovoljno urediti dvojezične otroške vrtce. Vendar to ni dovolj za uresničitev pravice.

Res je, da pogodba po 15. a členu Zveznega ustavnega zakona prvič omogoča, da se za dvojezične predšolske ustanove koristijo tudi zvezna sredstva, kar je seveda treba pozdraviti. Vendar ni jasne zakonske ureditve, temveč se nadaljuje že desetletja stara ping-pong igra med Zvezo in Deželo, da se lahko obe strani načrtno izogibata tega vprašanja. Narodna skupnost v celoti pa trpi zaradi tega pomanjkanja pripravljenosti za politično odločanje. Narodna skupnost ni bila vključena v nastajanje Zakona o izobraževanju in oskrbi otrok. Skupno stališče zastopniških organizacij je bilo upoštevano le v toliko, da je uspelo črtati predhodno predvideno potrebno dovoljenje občine za delovanje privatnih dvojezičnih vrtcev. Odprto pa ostaja vprašanje, kako se naj zaradi - pedagoško smiselnega - zmanjšanja števila otrok v vrtčevski skupini s 25 na 20 izenači zmanjšanje števila mest v privatnih dvojezičnih vrtcih. Ker je ponudbe že zdaj premalo, bi bil za narodno skupnost 20-odstotni upad števila prostih mest za narodno skupino katastrofalen. Enako neurejeno je vprašanje, na kakšen način naj se dvigne dodatni finančni izdatek nosilcev privatnih dvojezičnih vrtcev. V zvezi s tem bo nujno potrebna novela koroškega Zakona o skladu za dvojezične vrtce. K temu je treba opozoriti na ustavno-pravno zajamčeno pravico do ustreznega financiranja v skladu s 67. členom Državne pogodbe iz St. Germaina.

Nevzdržno je, da izobraževanje dvojezičnih elementarnih pedagoginj še vedno sploh ni urejeno. Poročilo omenja, da je za to področje predviden le prosti predmet. Tudi obiskovanje tega prostega predmeta naj bi od jeseni 2023 otežili tako, da se prosti predmet ne bi pričel, tako kot ves ostali pouk, z začetkom šolskega leta, ampak šele oktobra. S tem bi postala pridobitev slovenske kvalifikacije še manj atraktivna. Upati je, da bo uspelo ta poskus prepričati. Učni načrti na tem področju so bili prav tako obnovljeni, želje narodne skupnosti pa sploh niso bile upoštevane, zastopniške organizacije narodne skupnosti o tem niti niso obvestili. Na pisanje ministrstvu z navedbo nujne želje po ureditvi izobrazbe za dvojezično elementarno pedagogiko ni bilo niti odgovora.

Dežela je pristojna tudi za postopek pridobivanja delovnih dovoljenj glede elementarnih pedagoginj, ki so predvidne za oskrbo v slovenščini kot *native speaker*, ustrezno jezikovno-pedagoškemu konceptu v skupinah z na osebo osredotočeno oskrbo po načelu »one person – one language«. Tudi za takšno osebje se zahteva znanje nemščine na maturitetni ravni, čeprav po konceptu te elementarne pedagoginje naj ne bi uporabljale nemščine. Na razpolago je osnutek z izjemo za take elementarne pedagoginje, odgovor pa je bil negativen. Že tako pereč problem pomanjkanja ustreznega osebja se s to držo Dežele Koroške le še zaostrojuje.

b. Ljudske šole

Poročilo omenja socialne posledice Kovid-19 pandemije. Pandemija pa je na številnih šolah tudi jasno pokazala, da se ne upošteva 16. člen Manjšinskošolskega zakona, ki določa, da mora pouk približno v enaki meri potekati v nemškem in slovenskem jeziku. S poukom na daljavo in delovnimi nalogami šolarjem so starši dobili vpogled v delovne liste, domače naloge ipd., ter ugotovili, da se slovenski jezik upošteva v precej manjši meri, včasih celo v skoraj zanemarljivi meri.

V tem kontekstu je treba kritično preveriti tudi reformo deželnih šolskih svetov in njihovo spremembo v izobraževalne direkcije, kar se tiče področja manjšinskega šolstva. Za razne naloge nadzora so zdaj pristojni izključno šolski voditelji. Če šolski voditelji ne poudarjajo v zadostni

meri, da je potrebno prijavljene otroke poučevati v enaki meri v obeh jezikih, kršitev tega načela nima nadaljnjih posledic. Nekdanji šolski inšpektorji, ki so zdaj samo še »kakovostni managerji«, nimajo možnosti neposrednega posega. To je v nasprotju z določilom 2. odst. Člena 7 ADP, ki zahteva, da bo za manjšinsko šolstvo urejena posebna nadzorstvena oblast.

Kot poseben udarec lahko označimo spremembo učnega načrta za dvojezični pouk, ki se je zgodila brez vsakršne udeležbe narodne skupnosti. V nasprotju s 16. členom Manjšinskošolskega zakona za Koroško sta za pouk slovenščine sedaj predvideni 2 uri na teden manj kot za pouk nemščine. O tem ni bilo prav nobene razprave, pristojni uradniki so, kot kaže na povelje pristojnega ministrstva, morali molčati tudi napram zastopstvenim organizacijam narodnih skupnosti. Tudi ko so spremembe postale znane, so še vedno skušali prikazovati, da imajo šole še vedno možnost avtonomno predvideti pouk v obeh jezikih v enakem obsegu. Učiteljice in učitelji iz prakse pa opozarjajo, da bi šlo to v breme predmetov, kot sta telovadba ali likovna vzgoja, ki so pri otrocih priljubljeni. Takšno zadržanje pri sprejemanju uredbe je nesprejemljivo, nesprejemljivo pa je tudi, da pristojni po tem, ko so postale znane spremembe, še vedno zavračajo vsakršno diskusijo. Na skupno pismo vseh zastopniških organizacij ministrstvu več mesecev ni bilo odgovora, dokler ni bila končno napovedana ZOOM-konferenca za sredino septembra! Na bistveno kršitev pravice do dvojezičnega pouka se torej odzovejo samo v obliki ZOOM-konference- ignoranca do skrbi narodne skupnosti se bolj jasno ne da izraziti. Tudi če gre za zvezno zadevo, bi želeli jasno stališče Dežele Koroške v podporo prizadevanj slovenske manjšine, tako političnih organizacij kot tudi pedagoškega strokovnega združenja.

V poročilu so navedene tudi različne statistike. Manjšinskošolski oddelek je v preteklosti redno objavljaj tudi statistike o znanju slovenščine učencev ob vstopu v šolo. Zadnja leta pa ti podatki niso bili več javno objavljeni. To je škoda, saj so ti podatki dali informacijo o dejanski ravni jezikovnega znanja slovenske narodne skupnosti, ki so poleg števila prijav k dvojezičnemu pouku kazatelji za potrebne reforme, zlasti na področju elementarnega šolstva. Zato je treba te podatke ponovno objavljati.

c. Sekundarna stopnja

V 5. Poročilu koroške Deželne vlade o položaju slovenske narodne skupnosti na Koroškem je bilo zelo jasno pokazano, da se je število prijav k dvojezičnemu pouku na sekundarni stopnji v primerjavi z ljudsko šolo zmanjšalo za več kot 50 %. Tudi ta ugotovitev ni nova. Poročilo še navaja, da je v okviru Evropskega kongresa narodnih skupin v Celovcu med drugim potekala diskusija o jezikovno-pedagoških konceptih. Na tem kongresu – in tudi ob mnogih drugih priložnostih – so znanstveniki jasno povedali, da je za uspešno posredovanje jezikov potrebno obdobje vsaj 6 do 7 let. Samo dvojezični pouk v ljudski šoli torej ne zadostuje dovolj. Če kljub jasnemu zavedanju, da 4 leta dvojezičnega pouka v ljudskih šolah ni dovolj, ni reforme dvojezičnega pouka na sekundarni stopnji - sedanja oblika je tako neprivlačna, da se skoraj ne uporablja – je treba to šteti kot nadaljnji primer ignoriranja dejansko eksistencialnih potreb narodne skupine. Pri sedanjem sistemu lahko izhajamo iz tega, da le dijaki in dijakinje na Zvezni gimnaziji za Slovence – v zadnjem šolskem letu jih je bilo v 1. razredu 68 – dobijo zadosten pouk v slovenščini in so torej edini, ki na sekundarni stopnji 1 uživajo elementarni pouk v smislu določila 2. odstavka Člena 7 ADP. Tako majhno število ni dovolj za dolgoročni obstoj slovenske narodne skupnosti.

Ponovno je treba opozoriti, da ni dvojezičnega pouka na višjih kmetijskih strokovnih šolah, na poklicnih šolah, na področju izobraževanja vajencev, na področju izobraževanja odraslih, v pedagogiki prostega časa itd.

d. Visoko šolstvo

Na Alpe Adria univerzi v Celovcu so ukinili študij slavistike. Če pomislimo, da je hkrati samo na Pedagoški visoki šoli v Celovcu možno opraviti izobrazbo za dvojezičnega učitelja/učiteljico, potem je na tem področju prišlo do zavestne odpovedi možnosti sodelovanja in koriščenju sinergij. Če se ravno dvojezična dežela, kot je Koroška, odpove temu, da bi se tudi na univerzitetnem nivoju znanstveno ukvarjala z drugim deželnim jezikom, potem na tem področju o uresničitvi državnega cilja v smislu 2. odstavka 8. člena Zveznega ustavnega zakona in o priznavanju k spoštovanju in pospeševanju avtohtonega jezika narodne skupnosti ne more biti govora.

7.) Zastopstvena vprašanja

Že v doslejšnjih stališčih k doslejšnjim poročilom je bilo večkrat opozorjeno, da slovensko narodno skupnost trenutno zastopajo le društva, ki nimajo nobenih samoupravnih pristojnosti ali ustaljenih pravic do soodločanja. Opozoriti je treba na tozadevna priporočila ministrskega komiteja Sveta Evrope v poročilu k Okvirni konvenciji.

Ministrski komite je pozval tudi k reformi narodnostnih sosvetov. Tudi tu se lahko najprej sklicujemo na pojasnila v pripombah k doslejšnjim poročilom. Vendar je pri sestavljanju novega sosveta leta 2022 bil dosežen nov negativen rekord glede transparentnosti. Sestav strankarske kurije je razumljiv samo, če upoštevamo volilne rezultate za Koroško in Štajersko skupaj in predpostavljamo, da so vsi Korošci in Štajerci Slovenci, kar pa že od časov zgodnje Karantanije ni več tako. Poleg tega je bil ponovno imenovan predstavnik FPÖ, ni pa predstavnikov Zelenih ali NEOS. FPÖ je v volilnem boju za deželni zbor 2023 »svarila« pred »slovenizacijo Koroške« in s tem jasno hujskala proti manjšini. Ne ustreza torej kriterijem za članstvo v sosvetu. Urad zveznega kanclerja to ignorira. Pritožba na Zvezno upravno sodišče je vložena. Vendar je bilo že v prejšnjih stališčih zapisano, da to ni primerno področje za sodstvo in da sodišča odločajo šele, ko je sosvetu že zdavnaj potekel mandat. Kot dokazuje zadnji primer imenovanja člana FPÖ, se tudi ne upoštevajo odločitve Vrhovnega upravnega sodišča, ki je že v preteklosti večkrat ugotovilo, da je bilo imenovanje članov FPÖ nezakonito.

Nujna je torej reforma zastopstva narodne skupnosti, moralo bi biti tudi v interesu Dežele Koroške, da dobi legitimirane, priznane in reprezentativne partnerje na strani narodne skupnosti.

Celovec, julij 2023

mag. Rudi Vouk

Predsednik Društva koroških slovenskih pravnikov

Po nalogu Narodnega sveta koroških Slovencev